

2023

JAARVERSLAG

fsfe

Fûns Skjinne Fryske Enerzjy

INHOUDSOPGAVE

FSFE JAARVERSLAG 2023 1

1. VOORWOORD DOOR DE RVC 3

2. VERSLAG VAN HET DIRECTIETEAM 4

2.1 INLEIDING 4

2.2 MARKT- EN SECTORONTWIKKELINGEN 4

2.2.1 Financiële sector en renteontwikkeling 4

2.2.3 Netcongestie 5

2.2.4 Garanties van oorsprong 6

2.2.5 Lokale betrokkenheid 6

2.2.6 Regelgeving en subsidies 6

2.3 MAATSCHAPPELIJK EN FINANCIËEL RENDEMENT 6

2.4 PRODUCTIERESULTATEN VANAF START 9

2.6 CLOSINGS 9

2.7 VERSTREKKINGEN 9

2.8 PORTEFEUILLE 9

2.9 ACTIVITEITEN EN VOORUITBLIK 2024 10

BEGROTING UITZETTINGEN 2024 10

3. JAARREKENING 12

3.1 BALANS PER 31 DECEMBER 2023 NA RESULTAATBESTEMMING 12

3.2 WINST- EN VERLIESREKENING 2023 12

3.3 Toelichting en grondslagen voor het 13

opstellen van de jaarrekening 13

3.4 Toelichting op de balans 15

3.5 Niet uit de balans blijkende rechten en verplichtingen 16

3.6 Toelichting op de winst- en verliesrekening 16

3.7 Gebeurtenissen na balansdatum 19

3.8 Overige gegevens 19

4 VASTSTELLING JAARVERSLAG EN JAARREKENING 19

1. VOORWOORD DOOR DE RVC

Dankzij het revoluerend karakter van het Fûns Skjinne Fryske Energij is met een investeringsplafond van 90 miljoen euro aan publiek geld sinds 2014 120 miljoen euro geïnvesteerd in meer dan 200 energieprojecten. Friesland kan trots zijn op het FSFE, dat bijdraagt aan de energietransitie en het verdienmodel van ondernemers en agrariërs. In lijn met de Friese Energievisie stuurt het fonds op 55% CO2 reductie in 2030, het verkleinen van de netcongestie-problematiek en het opwekken van duurzame elektriciteit en warmte. Het FSFE bewijst dat een op afstand gezet beleidsinstrument goed kan werken. Naast de duurzame en bedrijfseconomische impact draagt het FSFE jaarlijks ook bijna 1 miljoen euro aan rente af aan de provincie.

In het afgelopen jaar heeft de RvC met de directie gesproken over onder meer de kwartaalcijfers, de jaarrekening, de strategie, het marketingplan, de continuïteit van het fonds c.q. verlenging en uitbreiding. Speciale aandacht ging uit naar projecten die in zwaar weer verkeerden: het fonds gaat tot het uiterste om de ondernemer een project te laten overleven, maar soms is een afboeking onvermijdelijk.

Als Raad van Commissarissen complimenteren wij directie en medewerkers van het fonds met het feit dat zij ook in 2023 erin geslaagd zijn om de Friese energiesector een boost te geven. Ondanks uitdagingen op het gebied van netcongestie, stikstof, en een -naar later bleek onterechte – stillegging van vergisters door de Omgevingsdiensten is er nog nooit zoveel geld uitgezet als in 2023. Met maar liefst €18,3 miljoen euro ondersteunde het fonds projecten. Op elke euro die het fonds verstrekt, leggen banken en ondernemers gemiddeld 3,60 euro bij. Deze private investeringen maken duidelijk dat het gaat om projecten waar de markt zélf vertrouwen in heeft. Men klopt aan bij het FSFE vanwege de behoefte aan risicodragend kapitaal én om de bij het FSFE aanwezige kennis.

We mogen wel stellen dat de Friese energiesector en het FSFE elkaar gevonden hebben. Het jaarlijkse Energiefeest van FSFE was ook in 2023 een bruisende samenkomst van ondernemers, agrariërs, burgerinitiatieven en coöperaties. De Koperen Oliekan, publieksprijs voor meest impactvolle project, werd net als vorig jaar uitgereikt aan een energiecoöperatie (de dorpsmolen in Tzum). Het FSFE heeft inmiddels 31 energiecoöperaties gefinancierd. De aparte Financieringsmodule Ontwikkefinanciering Lokale Energie Initiatieven (LEI) blijkt goed aan te slaan bij de Fryske Mienskip.

Groot in omvang is ook de biogas-portefeuille van het fonds. Voor veel agrariërs is het opwerken van mest (en andere reststromen) naar biogas en groen gas een aanvulling op hun verdienmodel. Vanaf 2026 geldt er een Bijmengverplichting

groen gas voor de gebouwde omgeving: voor de daarvoor benodigde productie-uitbreiding hebben de Friese agrariërs mede dankzij het FSFE een goede uitgangspositie.

Vooruitblikkend naar de komende jaren noemen wij ook het belang van continuïteit. Waar banken risicomijdend zijn, biedt het FSFE een stabiele basis in de Friese energiesector. De uitdagingen op het gebied van klimaat, economie, werkgelegenheid en sociale cohesie zullen niet kleiner worden. Wij hopen dat we samen met de provincie, directie en medewerkers hier blijvend de schouders onder kunnen zetten.

*Marieke van der Werf
Voorzitter RvC FSFE*

2. VERSLAG VAN HET DIRECTIETEAM

2.1 INLEIDING

Fûns Skjinne Fryske Energzy (FSFE) is in 2014 opgericht met als primaire doelstelling een bijdrage te leveren aan de duurzaamheidsdoelstellingen van de provincie Friesland. Het FSFE doet dit door het ter beschikking stellen van financiële middelen aan projecten op het gebied van duurzame energieopwekking, energiebesparing en CO₂-reductie.

Afgelopen jaar is een recordjaar gebleken voor het FSFE. Nog nooit heeft het fonds zoveel gelden (€ 18,2 mln.) uitgezet als in 2023. De groei zat met name in de financiering van zon Mienskip projecten, zon&wind projecten voor de agrarische sector en innovatieve projecten (vooral gerelateerd aan Groengas). De belangrijkste redenen voor de groei zijn:

1. Door de gestegen (kapitaalmarkt)rente, in combinatie met een terughoudende opstelling van banken, is er een grotere vraag naar risicodragende projectfinanciering;
2. Er is meer aandacht voor lokaal eigendom, waarbij het met name voor energiecoöperaties mogelijk wordt gemaakt om minimaal 50% eigendom in lokale projecten te verkrijgen; Het FSFE speelt hierbij een belangrijke rol als risicodragende projectfinancier. Sinds vorig jaar is hier met de LEI faciliteit de rol als (mede)ontwikkelaar aan toegevoegd.
3. We hebben ons verder gericht op het laagdrempelig aanbieden van 'kleinere' duurzaamheidsleningen (tot € 300.000) aan het MKB en de agrarische sector voor energiebesparing en duurzame opwek.

Bovenstaande redenen voorzien duidelijk in een behoefte die goed aansluit bij de energievisie van de Provincie. Hierbij ondersteunt het FSFE niet alleen met financiële middelen, maar ook met kennis.

De productie van duurzame energie in geheel Nederland blijft sterk stijgen, in 2023 kwam 48% van de stroomproductie van zon- en windprojecten. Daarmee namen ook de onbalanskosten toe, de opwek van zon- en windenergie is lastiger te voorspellen. Dit betekent, tot onze spijt, dat het soms aantrekkelijker is om zonneparken uit te zetten in plaats van ze te laten draaien. Deze toegenomen onzekerheid betekent dat er nog nauwkeurigere afspraken gemaakt moeten worden met de operators van met name de zonneparken. Voor de komende jaren voorzien we -ook vanwege een nog grotere nadruk op lokaal eigendom- naast de rol van het FSFE als geldschieter daarom ook een belangrijke rol als kennispartner van energiecoöperaties.

In 2023 hebben 69 projecten financiering van het FSFE ontvangen voor in totaal € 18,3 mln. In 2023 zijn 77 nieuwe FSFE financieringen goedgekeurd met een omvang van € 23,8 mln. De CO₂-reductie gedurende de gehele technische levensduur van de ondersteunde projecten bedraagt 625,8 kton.

2.2 MARKT- EN SECTORONTWIKKELINGEN

2.2.1 Financiële sector en renteontwikkeling

Banken worden steeds terughoudender. Projecten onder de € 5 mln. worden eigenlijk niet of nauwelijks door banken gefinancierd. Projecten tussen de € 5-10 mln. financieren banken over het algemeen met een hoofdelijke aansprakelijkheid van de ontwikkelaar of een groot percentage risicodragend achtergesteld kapitaal. Dergelijke risicodragend kapitaal is zeer beperkt aanwezig. Naast het FSFE zijn er slechts enkele landelijke partijen (Polestar, Nationaal Groenfonds, Meewind, Crowdfunding) die in specifieke omstandigheden risicodragend kapitaal verschaffen.

Een belangrijke ontwikkeling, gestart in 2022, was de sterk oplopende rente. Dit heeft grote gevolgen voor de relaties van het FSFE en daarmee voor FSFE zelf. Ten eerste betekent dit dat het belang en de functie van het FSFE toeneemt resp. noodzakelijker wordt. Bij dezelfde kasstroom moet een groter deel gebruikt worden voor rente en aflossing. Dit betekent dat banken, willen ze aan hun ratio's voldoen, een lager percentage van het project financieren. Er ontstaat dus meer behoefte aan risicodragend kapitaal van het FSFE. Een tweede gevolg van de oplopende rente is dat lopende projecten van het FSFE minder snel worden geherfinancierd.

In het verleden kon het FSFE soms niet mee in de tarieven van de markt door de relatief hoge rentevergoeding aan de provincie. Aangezien veel van de grotere projecten (zon, wind) in die gevallen door de markt werden opgepakt vertraagde dat de verduurzaming van Friesland niet. Omdat veel financiers van buiten de provincie kwamen, vloeiden wel veel inkomsten naar andere delen van Nederland en meestal naar het buitenland. Door rentestijgingen van de markt verliest het FSFE nog maar zelden een project op prijs. Naast meer inkomsten voor Friesland betekent dit ook een grotere slagingskans van energiecoöperatie projecten doordat het FSFE vaak veel nauwer betrokken is bij de projecten en de ondernemers beter kan begeleiden. Op deze wijze stimuleert het FSFE bovendien de ontwikkeling van know-how in Friesland.

2.2.2 ENERGIEPRIJZEN

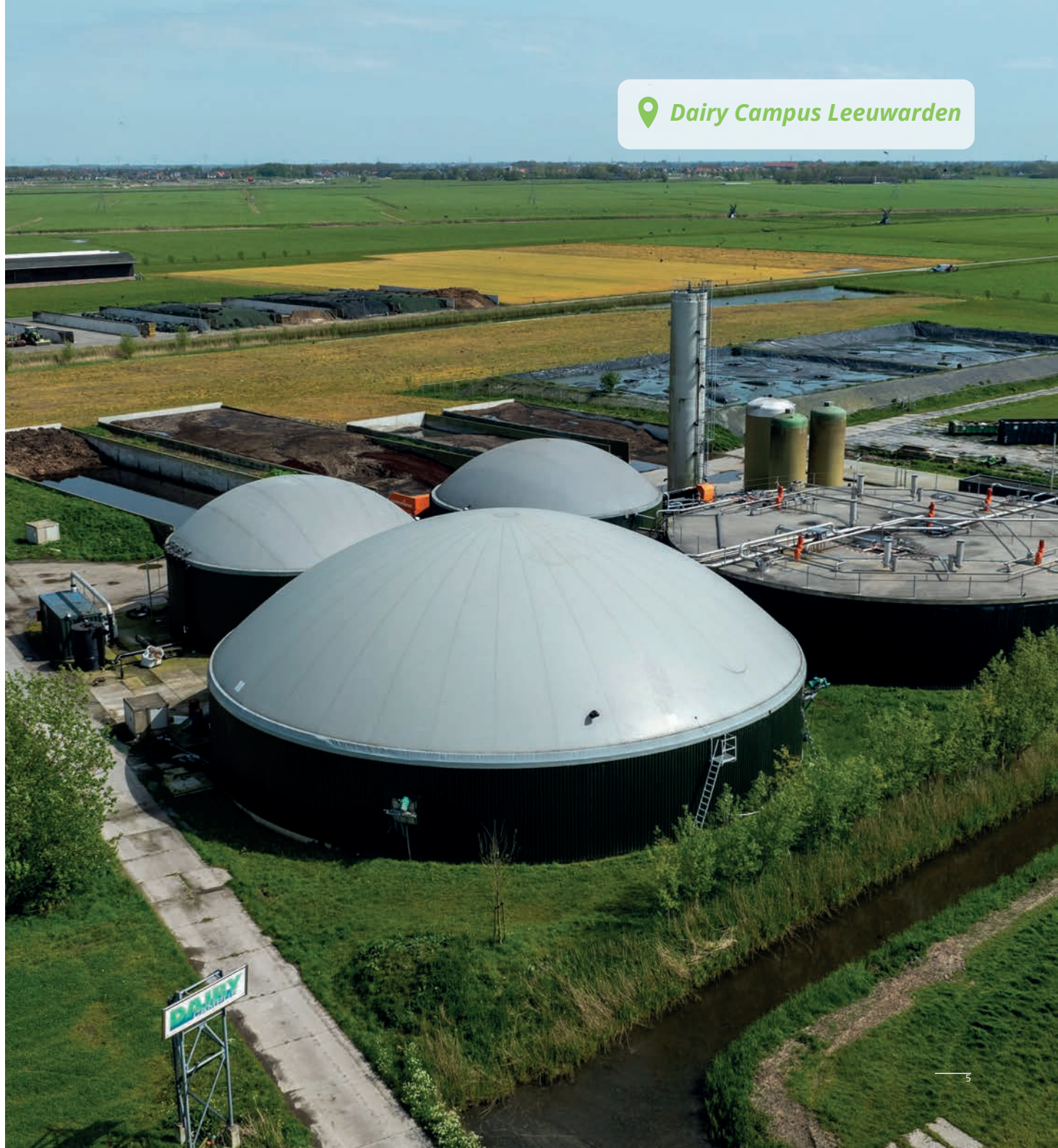
Na de invasie van Oekraïne door Rusland begin 2022 stond de energiemarkt bijna een jaar op zijn kop. De gasprijs en de daaraan gekoppelde elektriciteitsprijs stegen binnen enkele maanden tot ongekende hoogte. Voor de meeste projecten betekende dit hogere inkomsten aangezien zij groengas of duurzame elektriciteit genereren. In 2023 normaliseerde de situatie en daalden de prijzen heel snel; bijna tot een pre-invasie niveau. De duurzame energieprojecten hebben in 2023 nog deels geprofiteerd van hogere tarieven. Inmiddels bevinden de meeste projecten zich weer dichtbij of binnen de bandbreedte van de Subsidie Duurzame Energie (SDE).

De sterke groei van zon en windenergie heeft geleid tot veel meer zogenaamde onbalans in het net. Het aandeel van zon en windenergie in de elektriciteitsproductie is sterk gestegen. De productie uit deze bronnen is veel lastiger te voorspellen dan elektriciteit uit kolen of gas waardoor prijsfluctuaties ontstaan. Daardoor moeten partijen dagelijks grotere kosten maken om tekorten of overschotten te corrigeren. Deze kosten kunnen soms erg hoog oplopen en hebben daarmee een significante invloed op de prestaties van een aantal FSFE projecten. Tot dusverre zijn deze mogelijke kosten ondervangen door goede contracten met operators. Dit blijft wel een punt van aandacht. De verwachting is wel dat binnen vijf tot tien jaar de onbalanskosten afnemen door toepassing van zogenaamde “flex assets”. Een voorbeeld van zo'n asset is een batterij die gevuld worden als er een overschot is en daarmee de prijs laag. Bij een tekort ontlaat de batterij. Een ander voorbeeld is een buffervat van een warmtepomp die verwarmd wordt als er een overschot is. De verwachting is dat op middellange termijn ook waterstof een steeds belangrijkere rol gaat spelen als flex asset. Door in te zetten op de financiering van dergelijk flex assets (inclusief batterijen) wil het FSFE bijdragen aan een stabiele elektriciteitsmarkt. Een stabiele markt is belangrijk voor de energietransitie. Ook ondernemers hebben baat bij betere voorspelbaarheid van de kosten.

De kosten van de productie van duurzame energie zijn door de enorme inflatie, de hogere rente en langdurige vergunningstrajecten significant gestegen. Voor zonne-energie wordt dit ruimschoots gecompenseerd. De verwachting is dat de prijzen de komende jaren zullen stabiliseren. Al met al is de verwachting dat de traditionele duurzame energieprojecten (zon, wind, biomassa) maar beperkt beslag gaan leggen op de SDE++ subsidies. In deze speelt de ontwikkeling van GvO's ook een rol, zie 2.2.4.

2.2.3 NETCONGESTIE

Net als andere delen van Nederland, ontkomt ook Friesland niet aan congestieproblemen en beperkingen voor zowel levering als teruglevering van elektriciteit. Grote problemen doen zich voor op bedrijventerreinen rondom met name

Leeuwarden en Heerenveen, maar ook in nieuwbouwwijken zoals Middelsee in Leeuwarden. In stedelijk gebied is de toename van residentiële zonnestroominstallaties gekoppeld aan de groei van de elektriciteitsbehoefte door warmtepompen voor de laagspanningsnetten een zorg. Het grote aantal aanvragen voor (grote) aansluitingen met betrekking tot levering maar ook teruglevering van duurzame zonne-energie door heel Friesland stelt Liander voor uitdagingen.

Congestie op het net van TenneT buiten beschouwing gelaten, zien we in Friesland op dit moment een tekort bij 19% van de onderstations om verbruik aan te sluiten, dit gaat in totaal om 79 MW. Om elektriciteitsopwekkers aan te sluiten heeft Liander een tekort bij 34% van de onderstations in Friesland, dit gaat in totaal om 141 MW. Op het middenspanningsnet zijn de tekorten in veel gevallen nog groter.

Op basis van de huidige inzichten voorziet Liander dat zonder uitbreidingen in 2033 bij 66% van de stations een tekort is om verbruik aan te sluiten en bij 85% van de stations om opwek aan te sluiten. Ook met het lopende programma voor netverzwaring hebben ze niet kunnen voorkomen dat er bijna 1.000 transportbeperkingen in Friesland zijn afgegeven. Liander zet samen met TenneT in op structurele versterking van het elektriciteitsnet en breiden daarom de infrastructuur de volgende decennia flink uit. Gezien de omvang van de uitdaging is de verwachting dat de aansluittermijnen de komende jaren nog verder zullen oplopen. Het FSFE zet vol in om deze ontwikkeling te dempen vooral door middel van investeringen in batterijen en andere flex assets en het faciliteren van het opzetten van energiehubs in Friesland.

2.2.4 GARANTIES VAN OORSPRONG

De algemene trend is dat steeds meer (grote) bedrijven en organisaties behoefte hebben aan garanties van oorsprong (GvO) waarmee zij hun duurzaamheidsdoelstellingen kunnen halen. Wij maken hier een onderscheid tussen GvO's gekoppeld aan de elektriciteitsmarkt en GvO's gekoppeld aan de gasmarkt. De verwachtingen voor de GvO's gekoppeld aan duurzame elektriciteit zijn goed en helpen de business

case om verder onafhankelijk te worden van SDE++. Voor hernieuwbaar gas lijkt de potentie van GvO's ondanks de dalingen van afgelopen jaar nog hoger te liggen. Tot dusverre werd de vraag naar GvO in de Groengassector bepaald door de transportsector. Hierbij worden GvO's omgezet in HBE's (Hernieuwbare Brandstof Eenheden), die de aanbieders van brandstoffen kunnen aanwenden om de voldoen aan hun bijmengverplichting. Deze markt werd vorig jaar verstoord door een extra aanbod vanuit de scheepsvaart. Naar verwachting zal dit worden gecorrigeerd. Bovendien is de verwachting dat vanaf 2026 volgens dezelfde systematiek de GvO's voor de gebouwde omgeving worden omgezet in Groen Gas Eenheden (GGE's). Deze kunnen dan door de aanbieders van gas worden aangewend om te voldoen aan hun bijmengverplichting. Dus de verplichting dat een deel van het geleverde gas duurzaam is opgewekt, in plaats van fossiele oorsprong. Hoog over zou middels lokale vergisting in Friesland bijna 50% van de Friese gebouwde omgeving van Groengas voorzien kunnen worden. Het FSFE heeft een sterke pijplijn van Groengas projecten, vooral middels monomestvergisting.

2.2.5 LOKALE BETROKKENHEID

Het FSFE heeft inmiddels 31 projecten met energiecoöperaties gefinancierd wat geleid heeft tot een totale financiering van € 18,8 miljoen en een investeringswaarde van € 42,6 miljoen in projecten van energiecoöperaties.

Een belangrijk voorbeeld is het project De Dolten, waarbij het FSFE een structuur heeft ontwikkeld waarbij de energiecoöperatie 51% eigenaar is geworden van het zonnepark (samen 27 MW). Dit past volledig in het streven om de 'mienskip' voor minimaal 50% (en in de toekomst 60%) eigenaar te laten zijn van eigen duurzame energiebronnen. Hiermee wordt ook voorkomen dat beschikbare subsidie of (over)rendementen ten goede komen aan partijen buiten Friesland.

Dit soort projecten vergt een investering van ettelijke miljoenen euro's per project. Het FSFE is uitermate goed gepositioneerd om deze ontwikkeling te faciliteren, mits hiervoor voldoende funding beschikbaar blijft.

2.2.6 REGELGEVING EN SUBSIDIES

In 2020 is de nieuwe SDE++-regeling geïntroduceerd. In de voorgaande regeling werden subsidies toegekend op basis van de goedkoopste techniek per kilowattuur, in de nieuwe regeling ligt de focus op de laagste subsidie-intensiteit per vermeden kilogram CO₂. Dit gaf de provincie Fryslân aanleiding om het mandaat van het FSFE te verruimen van energietransitie naar een pilot CO₂-opgave. Zo kan het FSFE in lijn met de SDE-regeling blijven opereren en met een beperkt risico bijdragen aan de klimaatambities van Friesland.

Vanuit regelgeving bestaan er een aantal bottlenecks, zoals aangescherpte milieueisen (onder meer stikstof). Ook discussies over bijvoorbeeld de CO₂-reductie van biomassa frustreren soms de energietransitie. Het FSFE is betrokken bij een aantal projecten waar protestorganisaties de voortgang van projecten belemmeren. Dit is een goed recht. Echter het FSFE maakt zich zorgen over de mate waarin langdurige beroepsprocedures (kunnen) leiden tot een vertraging van (in de optiek van het FSFE) belangrijke verduurzamingsprojecten.

2.3 MAATSCHAPPELIJK EN FINANCIËEL RENDEMENT

Maatschappelijk rendement

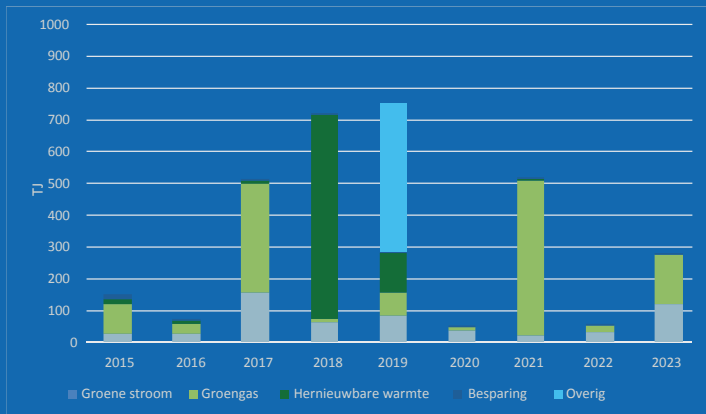
FIG.1 De direct toerekenbare jaarlijkse energiebesparing of -opwekking wordt door E&E Advies in opdracht van het FSFE doorgerekend.

Achtergestelde leningen in grotere projecten hebben door een grotere hefboom met vreemd vermogen per geïnvesteerde euro een veel grotere energetische impact dan senior leningen. De impact per geïnvesteerde euro kan aanzienlijk verschillen, afhankelijk van de omvang van het totale project en de techniek.

Daarnaast verstrekt het FSFE ook financiering aan tal van kleinere projecten. Het afgelopen jaar werd aan 57 agrariërs en mkb'ers voor € 4,3M aan financiering verstrekt. Energiecoöperaties leenden middels 5 financieringen € 8,2M. Dergelijke projecten dragen bij aan het draagvlak in de 'mienskip'.

JAARLIJKSE ENERGIE-IMPACT PROJECTEN 2015-2023
(EXCL. WINDPARK FRYSLÂN)

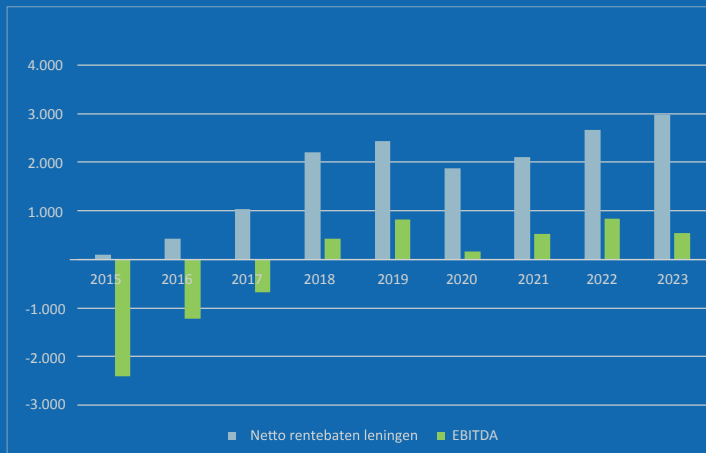
FIG.1

Bron: Bijdrage projecten FSFE door E&E advies

FINANCIËLE RESULTATEN FSFE

FIG.2

 Dorpsmolen Tzum

Productiecijfers vanaf start FSFE t/m 2023							
Gemeten tm 31-12-2023 Bedrag x1.000	IC Goedkeuring		Geclosed		Verstekkingen	Doelstelling verstekkingen	Aflossingen
	Aantal	Bedrag	Aantal	Bedrag	Bedrag	Bedrag	Bedrag
Leningen en participaties (per sector)							
Energiebesparing	32	19.048	24	10.964	6.889	9.715	1.610
Opwekking	191	122.366	168	94.374	84.764	78.103	34.960
Infrastructuur en opslag	12	6.971	7	4.782	3.136	5.401	1.091
Circulair, CO2-reductie en behoud	2	5.275	2	5.688	5.207	6.794	
Ontwikkelfinanciering	10	2.697	7	2.189	2.020	1.000	-221
Totaal	247	156.357	208	117.997	102.016	101.013	37.882

FIG.3

Goedgekeurde projecten 2023		
Sector	Aantal Transacties	Bedrag goedgekeurd
Energiebesparing	7	1.667.524
Opwekking	59	18.854.008
Infrastructuur en energieopslag	4	1.959.673
Circulair, CO2-reductie en behoud	0	-
Ontwikkelfinanciering	7	1.312.250
Totaal goedgekeurd	77	23.793.455

FIG.4

Geclosede projecten 2023		
Sector	Aantal Transacties	Bedrag goedgekeurd
Energiebesparing	7	2.422.899
Opwekking	58	20.402.957
Infrastructuur en energieopslag	2	64.240
Circulair, CO2-reductie en behoud	0	-
Ontwikkelfinanciering	5	580.000
Totaal geclosed	72	23.470.096

FIG.5

Inclusief €3.020.000 aan afgegeven garanties

Verstreckte financieringen 2023		
Sector	Aantal Transacties	Bedrag goedgekeurd
Energiebesparing	5	352.240
Opwekking	60	16.783.369
Infrastructuur en energieopslag	2	422.899
Circulair, CO2-reductie en behoud	0	-
Ontwikkelfinanciering	5	753.655
Totaal goedgekeurd	71	18.312.163

FIG.6

Exclusief 2 garanties van samen €3M

In de grafiek wordt de ontwikkeling vanaf de start van het fonds weergegeven. Windpark Friesland is buiten beschouwing gelaten door de enorme impact die dit project heeft gemaakt (namelijk 5.400 TJ). De grafiek zou niet goed leesbaar worden als dit project wordt meegenomen.

Jaarlijks wordt de impact van alle projecten bijgesteld aan de hand van de nieuwe publicatie van emissiefactoren. Door een daling van emissies voor elektriciteit, neemt de impact van de portefeuille af als gevolg van een schonere energiemix. De netto energie-impact van alle door FSFE ondersteunde projecten, inclusief Windpark Fryslân, bedraagt 9.156 TJ per jaar, mits volledig operationeel. Dit komt overeen met het gemiddelde energiegebruik van zo'n 192 duizend Friese woningen.

In 2021 heeft de provincie nieuwe doelstellingen voor het verbruik en opwek van energie geformuleerd, die begin 2022 door Provinciale Staten zijn aangenomen. Het besparingsdoel voor 2030 ligt op 25% ten opzichte van het verbruik van 2010. De opwekdoelstelling is 33% duurzame opwek van het resterende verbruik.

De verwachte bijdrage aan de jaarlijkse CO2-reductie in Friesland van de door FSFE gefinancierde projecten in 2023 bedraagt 5.900 ton (equivalent aan de uitstoot van 31,4 miljoen kilometers op benzine en gelijk aan de jaarlijkse uitstoot van 3.200 benzineauto's).

De CO2-reductie van de projecten die in de periode 2015 tot en met 2023 zijn ondersteund, bedraagt 15.670 kiloton CO2 over de gehele technische levensduur van deze projecten. Daarvan leidt Windpark Fryslân tot een CO2 reductie van 12.305 kiloton.

Financieel rendement

In 2023 namen de rentebaten licht toe. Vanwege het herstructureren van een aantal financieringen zijn de rentebaten op een aantal bestaande leningen afgenomen. Nieuwe verstrekkingen zorgen voor een herstel van de rentebaten in 2024 en daarmee het resultaat (de kosten

zijn min of meer vast). In 2023 werd voor € 18,3 miljoen aan nieuwe leningen en participaties verstrekt, tegenover € 4,1 miljoen aan aflossingen. Participaties genereren overigens geen rentebaten en de waardeontwikkeling en dividenden worden veelal pas bij het afstoten (de exit) genomen. De ontwikkelingen van de participaties als geheel zijn mede door de stijging van de energieprijzen positief, waardoor mag worden aangenomen dat binnen 3-5 jaar significante resultaten worden geboekt.

FIG.2 De volgende tabel toont de ontwikkeling van de netto rentebaten en de EBITDA sinds de start van het fonds in 2014. Het netto fondsresultaat voor belasting wordt gevormd door de rentelasten over de financiering van het fonds op de EBITDA in mindering te brengen. Doordat de afgedragen rente volledig ten goede komt aan de aandeelhouder, geeft de EBITDA het totale resultaat voor de provincie weer.

2.4 PRODUCTIERESULTATEN VANAF START

FIG.3 Vanaf de start van FSFE zijn de volgende financieringen behandeld. Onder 'IC goedkeuring' staan aantallen en bedragen die vanaf start tot en met Q4 2023 door de IC zijn goedgekeurd of verstrekt vanuit een standaardfaciliteit. De cumulatieve doelstelling m.b.t. verstrekkingen voor ultimo 2023 is berekend door de jaardoelstelling voor 2023 op te tellen bij de gerealiseerde verstrekkingen ultimo 2022. Aflossingen zijn teruggekomen uit maandtermijnen, eigen middelen, herfinanciering, afboeking of uit afwikkeling van depots en berekend door de oorspronkelijke hoofdsom te verminderen met de huidige schuldrest.

2.5 INVESTERINGSVOORSTELLEN

FSFE zoekt duurzame projecten met een financieringsbehoefte. Na inventarisatie worden projecten voorgelegd aan de investeringscommissie of verstrekt onder een faciliteit. Goedgekeurde voorstellen worden vervolgens geclosed. Bij de start van een project wordt de closing omgezet in een financiering (verstrekking).

FIG.4 In 2023 is de investeringscommissie 9 keer bijeengekomen. Er zijn in 2023 77 transacties goedgekeurd ter waarde van € 23,8 mln. Daarvan zijn er 57 financieringen door middel van standaardfaciliteiten verstrekt. Ook worden in toenemende mate aanpassingen of uitbreidingen op bestaande transacties voorgelegd en besproken.

Vanaf de start van het fonds in 2014 tot en met 31 december 2023 heeft de investeringscommissie over in totaal 247 financieringsvoorstellen een positief advies gegeven. De totale projectwaarde van deze voorstellen is € 575 mln., waarvan het FSFE € 156 mln. financiert of wenst te financieren. Een groot deel van deze voorstellen is ondertussen geclosed (€ 118 mln.), € 28,5 mln. aan deals zijn vervallen.

Kleinere financieringen worden door middel van raamtransacties gesloten. De aanvragen worden tegen vooraf vastgestelde condities uitgevoerd zonder advies van de investeringscommissie. Er is een budget gealloceerd voor dergelijke kleinere, gestandaardiseerde projecten. De besluitvorming voor kleine financieringsvoorstellen is vereenvoudigd en de doorlooptijd teruggebracht. Mede daardoor is het FSFE in staat om bij dit soort transacties efficiënt te verstrekken. Afzonderlijke IC-adviezen zijn voor deze projecten niet meer nodig. Deze worden wel in de aantallen en de bedragen meegenomen.

De vraag naar de Verduurzamingslening voor het MKB is enorm toegenomen. In totaal zijn nu 94 leningen aan mkb'ers en agrariërs verstrekt, waarvan 57 in 2023. Door de toenemende behoefte aan de faciliteit heeft het FSFE speciaal hiervoor een FTE vrijgemaakt. Voor ontwikkeltrajecten ten behoeve van energiecoöperaties is de faciliteit OntwikkelFinanciering voor Lokale Energie Initiatieven Fryslân (LEI Fryslân) in 2022 geïntroduceerd. Door middel van de faciliteit kunnen de coöperaties maximaal € 200.000 per initiatief lenen om ontwikkeltrajecten om te zetten in haalbare businesscases. De faciliteit heeft een looptijd van 4 jaar en een maximumomvang van € 3.000.000. Deze activiteit is zeer succesvol gebleken. Op

dit moment zijn 6 ontwikkeltrajecten goedgekeurd, 2 in behandeling en 5 projecten in voorbereiding. Mochten deze trajecten tot daadwerkelijke projecten leiden, dan betekent dit een totale investering van meer dan € 100 mln, waarvan minimaal € 30 mln risicodragend moet worden gefinancierd.

FIG.5

2.6 CLOSINGS

De productie is dit jaar geëindigd op 72 transacties ter waarde van € 20,5 mln. en € 3 mln. aan garanties.

FIG.6

2.7 VERSTREKKINGEN

Bij een closing kunnen voorwaarden of overeengekomen termijnen zijn opgenomen die leiden tot uitstel van het verstrekken van de lening. In 2023 werd voor € 18,3 mln. uitgeboekt. Daarnaast zijn twee garanties afgegeven van tezamen € 3 mln. De doelstelling voor nieuwe verstrekkingen lag op € 16 mln.

Het MKB, de boeren en de Mienskip in Friesland rekenen op ons; de afgelopen 9 jaren hebben wij ruim € 120 mln aan hen mogen uitlenen hetgeen voor veel projecten de essentiële basisfinanciering was om het project te realiseren.

2.8 PORTEFEUILLE

In 2023 kwamen de marktrentes weer op het niveau van 2011. Het FSFE profiteert van deze ontwikkeling met een lichte vertraging.

Ten opzichte van 2022 zijn de netto rentebaten (renteopbrengsten verrekend met vergoeding over het depot) met € 322.000 toegenomen naar € 3 mln. In 2023 werden nieuwe voorzieningen van € 1.3 mln getroffen. Een deel hiervan is binnen het boekjaar omgezet in een afboeking.

Het team werkt hard om projecten te begeleiden die de geplande budgetten niet behalen. Het mitigeren van risico's en daarmee het beperken van afboekingen is één van de kerntaken. Met de groei van de portefeuille nemen de aandacht en tijdsbesteding aan dit intensief beheer aanzienlijk toe.

BEGROTING UITZETTINGEN 2024

FIG.7

- Ontwikkelingfinanciering
- Circulair, CO2- reductie en -opslag
- Infrastructuur
- Opwekking
- Energiebesparing

2.9 ACTIVITEITEN EN VOORUITBLIK 2024

Op 22 april 2024 heeft de provincie haar concept energievisie gepresenteerd. Deze sluit goed aan bij de huidige pijplijn van het FSFE. Deze pijplijn bestaat momenteel uit meer dan 50 projecten (totale projectomvang € 350 mln. waarvan het FSFE € 85 mln zou kunnen financieren. De focus ligt op de drie terreinen die ook in in de concepttekst van de Friese Energievisie worden beschreven:

- Fossielvrij
- Dempnen netcongestie
- Lokaal eigendom

Vooraf op het gebied van lokaal eigendom is de pijplijn zeer sterk. De komende twee jaar zou het FSFE daar samen met de energiecoöperaties voor meer dan € 100 mln aan projecten kunnen realiseren, waarvan het FSFE 15-25% van de financiering (100% van het risicokapitaal, omdat de energiecoöperaties zelf geen middelen hebben) voor haar rekening zou moeten nemen om deze grote projecten te kunnen laten slagen. De pijplijn voor (collectieve) monomestvergisting is ook sterk. Door gunstige SDE en GvO vooruitzichten zijn deze projecten goed te financieren. Ze vergen door de organisatorische complexiteit de nodige begeleiding, ook vanuit het FSFE. Het FSFE heeft de eerste energiehub al gefinancierd en daarmee een blauwdruk ontwikkeld om meerdere Friese energiebedrijven te helpen deze stap te zetten. Verduurzaming van vastgoed en duurzame mobiliteit blijft een speerpunt. Het FSFE zal actief blijven als sparringpartner voor de grote warmtetransitieprojecten. Op dit moment wordt in dit verband zelfs een eerste grote financiering voor een aquathermieproject voorbereid.

FIG.7 Voor 2024 verwachten we € 17 mln. uit te zetten op basis van het vastgestelde jaarplan. De grafiek geeft de verdeling van de uitzettingen.

Bovenstaand perspectief in combinatie met het record aan uitzettingen betekent dat de middelen snel opraken. Deze situatie is niet uniek voor het FSFE. Ook zusterfondsen in Overijssel, Drenthe, Groningen en Limburg zijn inmiddels

uit hun oorspronkelijke 'jasje' gegroeid. Zij hebben ofwel additionele middelen aangetrokken bij de provincies ofwel bij de Europese Investeringsbank. Door de sterke portefeuille van het FSFE bestaat er concreet interesse bij een aantal banken om een lening aan het fonds te verstrekken.

Wij gaan uit van een uitbreiding/verlenging van het FSFE in september 2024, eventueel door middel van een tijdelijke faciliteit. Zonder deze uitbreiding zal het FSFE de komende jaren significant minder kunnen uitzetten en in de tweede helft van 2024 al keuzes moeten maken voor de kleinere projecten. Voornoemde doelstelling van € 17 mln aan uitzettingen in 2024 zal dan niet kunnen worden gerealiseerd. In dat verband is de verwachting dat zonder verlenging/uitbreiding de opmars van met name de grotere Mienskip energieprojecten tot stilstand zal komen.

Voor 2024 wordt een flinke groei van het financiële resultaat verwacht.

Wij kijken uit naar komend jaar, waarin we ons tweede lustrum gaan vieren!

24 mei 2024,

Directieteam FSFE B.V.

Bert van der Weerd, Michel Hendriks en Pieter van der Berg

 Energie Campus Leeuwarden

3. JAARREKENING

3.1 BALANS PER 31 DECEMBER 2023 NA RESULTAATBESTEMMING

Activa (bedragen x1.000)	31-12-2023	31-12-2022
financiële vaste activa		
1 Leningen	61.257	47.495
2 Participaties	3.812	3.246
3 financiële instrumenten	19	-
	65.088	50.741
Vlottende Activa		
4 Debiteuren en overige kortlopende activa	2.971	2.041
	2.971	2.041
Liquide middelen		
5 Betaalrekeningen	4.288	4.873
	4.288	4.873
Totaal	72.347	57.655

Passiva (bedragen x1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Eigenvermogen		
6 Gestort kapitaal	26.163	22.813
7 Overige reserves	-4.521	-4.227
	21.642	18.586
Langlopende schulden		
8 Aangetrokken leningen	48.488	38.438
	48.488	38.438
Liquide middelen		
9 Crediteuren	135	136
10 Te betalen rente op langlopende schulden	826	0
11 Gelden in depot	1.235	481
12 Overige kortlopende schulden	21	15
	2.217	631
Totaal	72.347	57.655

3.2 WINST- EN VERLIESREKENING 2023

Winst- en verliesrekening (bedragen x1.000)	31-12-2023	31-12-2022
13 Rentebaten	3.199	2.767
14 Rentelasten	-869	-850
Renteresultaat	2.330	1.917
15 Afsluitprovisie	116	143
16 Opbrengst uit participaties	120	-
17 Overige baten	57	-10
Overige baten	293	133
Som der bedrijfsopbrengsten	2.623	2.050
18 Management fee	-1.412	-1.400
19 Kosten Raad van Commissarissen	-42	-44
20 Kosten Investeringscommissie	-44	-37
21 Overige kosten	-113	-44
22 Bijzondere waardeverminderingen financiële vaste activa	-1.306	-409
Som der bedrijfslasten	-2.917	-1.934
Resultaat voor belasting	-294	116
Vennootschapsbelasting	-	-
Resultaat na belasting	-294	116

3.3 TOELICHTING EN GRONDSLAGEN VOOR HET OPSTELLEN VAN DE JAARREKENING

Algemene informatie

De rechtspersoon Fûns Skjinne Fryske Energij B.V. (FSFE B.V., KvK-nummer 61316113) is statutair gevestigd te Leeuwarden. De activiteiten bestaan uit het faciliteren, bevorderen, verbreden en verdiepen van de efficiëntie in het gebruik van energie, van de transitie naar het opwekken en gebruik van duurzame energie, van de kennis en innovatie en van de bedrijvigheid en de werkgelegenheid in de provincie Fryslân.

Algemene grondslagen voor het opstellen van de jaarrekening

De jaarrekening van FSFE is volgens de wettelijke bepalingen, zoals opgenomen in Titel 9 Boek 2 BW en de Richtlijnen voor Jaarverslaggeving opgesteld.

De waardering van activa en passiva en de bepaling van het resultaat vinden plaats op basis van historische kosten, tenzij anders vermeld.

Baten en lasten worden toegerekend aan het jaar waarop ze betrekking hebben. Winsten worden slechts opgenomen voor zover zij op de balansdatum zijn gerealiseerd. Verplichtingen en mogelijke verliezen die hun oorsprong vinden voor het einde van het verslagjaar worden in acht genomen als zij voor het opmaken van de jaarrekening bekend zijn geworden.

Grondslagen voor de waardering van activa en passiva **Leningen en rekening-courant krediet**

De verstrekte leningen en kredieten worden bij eerste verwerking gewaardeerd tegen reële waarde. Vervolgens worden deze leningen gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs. Deze waarderingsgrondslag is in de praktijk gelijk aan de nominale waarde. Eventuele bijzondere waardeverminderingen worden in mindering gebracht op de geamortiseerde kostprijs en verantwoord in de winst- en verliesrekening.

Met een aantal leningnemers is de afspraak gemaakt dat zij de over de verslagperiode verschuldigde rente op een later tijdstip zullen betalen (grace period). Als met de leningnemer

is afgesproken dat de rentebetaling binnen één jaar zal plaatsvinden, dan wordt de rente verantwoord onder 'Debiteuren en overige kortlopende activa' (balanspost 4). Als de rentebetaling niet binnen een jaar plaatsvindt, wordt de rente toegevoegd aan het uitstaande leningbedrag (balanspost 1).

Overigens gaat het in bijna alle gevallen om projectfinancieringen, vaak met Stimulering Duurzame Energie (SDE) subsidie en een langere productielooptijd dan financieringslooptijd ('tail'). Het risico van niet-terugbetalen is daarmee relatief beperkt. Bovendien resteert er door de tail extra tijd voor het inlopen van achterstanden.

Participaties

Participaties worden initieel gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs, onder aftrek van noodzakelijk geachte afwaarderingen op grond van de situatie bij de betrokken ondernemingen. Een voorheen opgenomen waardeverminderingverlies wordt teruggenomen als de indicatie van de waardevermindering objectief aantoonbaar is weggenomen.

Financiële instrumenten

Financiële instrumenten worden initieel gewaardeerd tegen de reële waarde en vervolgens gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijsmethode op basis van de effectieve rente methode. Eventuele bijzondere waardeverminderingen worden in mindering gebracht op de geamortiseerde kostprijs en verantwoord in de winst- en verliesrekening.

Liquide middelen

De liquide middelen zijn gewaardeerd tegen de nominale waarde. Indien middelen niet ter vrije beschikking staan, dan wordt hiermee bij de waardering rekening gehouden.

Overige activa en passiva

Overige activa en passiva worden gewaardeerd tegen de nominale waarde; de vorderingen, voor zover nodig, onder aftrek van een voorziening wegens oninbaarheid.

Bijzondere waardevermindering van financiële vaste activa

Bijzondere waardeverminderingen van financiële vaste activa worden bepaald op basis van de beste inschatting van de beheerder van de toekomstige verdien capaciteit / verwachte toekomstige kasstromen van de individuele investeringen, rekening houdend met de verkregen zekerheden. Tevens houdt de beheerder rekening met de volwassenheidsfase van de individuele investeringen.

Langlopende en kortlopende schulden

Bij de eerste opname van schulden worden deze opgenomen tegen reële waarde verminderd met (in geval van een financiële verplichting die niet tegen reële waarde, met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening, is opgenomen) de direct daaraan toe te rekenen transactiekosten.

De schulden worden na de eerste waardering gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs volgens de effectieve-rentemethode. Winst of verlies worden in de winst-en-verliesrekening opgenomen zodra de verplichtingen niet langer op de balans worden opgenomen, alsmede via het amortisatieproces.

Vennootschapsbelasting

De belasting naar de winst of het verlies over het boekjaar omvat de over de verslagperiode verschuldigde en verrekenbare winstbelastingen en uitgestelde winstbelastingen. De winstbelasting wordt in de winst-en-verliesrekening opgenomen, rekening houdend met de deelnemingsvrijstelling.

De over het boekjaar verschuldigde en verrekenbare belasting is de naar verwachting te betalen belasting over de belastbare winst over het boekjaar, berekend aan de hand van belastingtarieven die zijn vastgesteld op balansdatum dan wel waartoe materieel reeds op balansdatum is besloten, alsmede correcties op de over voorgaande jaren verschuldigde belasting.

Uitgestelde belastingvorderingen en -verplichtingen worden opgenomen voor beschikbare voorwaartse verliesverrekening en voor tijdelijke verschillen tussen de boekwaarde van activa en verplichtingen ten behoeve van de financiële verslaggeving en de fiscale boekwaarde van die posten. Het bedrag van de uitgestelde belastingvorderingen en -verplichtingen is gebaseerd op de wijze waarop naar verwachting de boekwaarde van de activa en verplichtingen zal worden gerealiseerd of afgewikkeld, waarbij gebruik wordt gemaakt van de belastingtarieven die zijn vastgesteld op balansdatum, dan wel waartoe materieel reeds op balansdatum besloten is.

Een uitgestelde belastingvordering (eventueel na saldering met een uitgestelde belastingverplichting) wordt opgenomen voor zover het waarschijnlijk is dat er in de toekomst belastbare winsten beschikbaar zullen zijn die voor de realisatie van de actiefpost kunnen worden aangewend. Het bedrag van de uitgestelde belastingvorderingen wordt verlaagd voor zover het niet langer waarschijnlijk is dat het daarmee samenhangende belastingvoordeel zal worden gerealiseerd.

3.4 TOELICHTING OP DE BALANS

Financiële vaste activa

FIG.8 1. Leningen

Het verloop van de leningen is als volgt:

De leningportefeuille bestaat per ultimo 2023 uit leningen aan 186 verschillende ondernemingen. De leningen hebben verschillende aflossingstermijnen en rentes. De aanpassing van de hoofdsom bestaat uit de toevoeging van opgelopen rente op de lening.

De voorziening op de leningenportefeuille is in 2023 verhoogd met € 593k. Op een bestaande post is, na onderlinge overeenkomst, de restant lening volledig afgeboekt voor € 283k. Voor een twee andere posten is, vooruitlopend op een onderhanden herstructurering, een voorziening genomen van € 875k op de leningen.

2. Participaties

FIG.9 Per 31 december 2023 heeft FSFE de volgende participaties (x€ 1.000): In 2019 heeft FSFE B.V. 100% van de aandelen verworven van BigSolar B.V. voor de waarde van € 1,-. Deze transactie is onderdeel van de liquidatie van de onderneming. Voor deze post is een voorziening getroffen. In 2023 is het belang van FSFE in de Biolease Holding verkocht aan derden en is het belang in HappyWhale Operations B.V. volledig afgeboekt in verband met het ontbinden van de vennootschap.

De voorziening op de participatie is in 2023 verhoogd met € 86k. Voor een post is een voorziening genomen van € 136k op de waarde van een participatie. Tot slot is op participatie € 50k afgeboekt in verband met het ontbinden van de vennootschap.

Wij benadrukken dat de realiseerbare waarde van de verstrekte leningen en gehouden participaties onderhevig is aan de verhoogde mate van onzekerheid in verband met de inherente subjectiviteit gekoppeld aan de gehanteerde veronderstellingen en assumpties. Deze mate van onzekerheid wordt verhoogd door de levensfase van individuele investeringen en de potentiële implicaties van de huidige macro-economische omstandigheden op de ontwikkeling van de projecten en daarmee de toekomstige kasstroomverwachtingen van de individuele ondernemingen.

3. Financiële instrumenten

FSFE heeft voor € 19.200 een koopoptie afgesloten voor de koop van 1.844 aandelen in Fripel B.V. De optie dient te worden uitgevoerd voor 31 december 2028. De koopprijs is alsdan gelijk aan de nominale waarde van de aandelen.

Vlottende activa

FIG.10 5. Debiteuren en overige kortlopende activa

Hierin zijn opgenomen:

De post Debiteuren bevat in rekening gebrachte maar niet betaalde rente, aflossing en/of afsluitvergoedingen op leningen en garanties die verschuldigd waren op 31 december 2023.

Leningen (bedrag x1.000)	2023	2022
Stand per 1 januari	47.495	38.347
Verstrekte leningen	17.460	14.646
Aanpassingen hoofdsom	1.043	1.347
Aflossingen	-4.148	-6.766
Bijzondere waardeverminderingen leningen	-593	-79
Stand per 31 december	61.257	47.495

FIG.8

Bijzondere waardeverminderingen leningen (bedrag x € 1.000)	2023	2022
Beginstand	609	530
Toevoegingen	875	108
Afboekingen	-283	-29
Eindstand	1.201	609

FIG.8

Participaties (Verkrijgingsprijs x1.000)	Vestigingsplaats	Verkrijgsprijs	Aandeel in kapitaal
Biogas - leeuwarden B.V.	Leeuwarden	215	41%
Greenvis B.V.	Utrecht	90	49%
BigSolar Friesland B.V.	Amsterdam	0	100%
Fripel B.V.	Menaldum	460	38%
Pto Heerenveen B.V.	Heerenveen	903	40%
Bio LNG ECL B.V.	Leeuwarden	534	15%
Energiepark De Dolten B.V.	Heerenveen	0	49%
Kelvin Friesland DevCo B.V.	's Hertogenbosch	0	20%
BioValue B.V. (voorheen Agradu B.V.)	Sint Nicolaasga	1640	20%
Bermgras ECL B.V.	Leeuwarden	106	25%
Bijzondere waardevermindering participaties		-136	
Totaal		3.812	

FIG.9

Bijzondere waardeverminderingen participaties (bedrag x € 1.000)	2023	2022
Beginstand	50	-
Toevoegingen	136	50
Afboekingen	-50	-
Eindstand	136	50

FIG.9

De verschuldigde rente (grace period) betreft rentebetalingen (conform contractuele afspraak) die binnen een jaar zullen worden voldaan.

De overige kortlopende activa bestaat uit nog te ontvangen creditrente op rekeningcourant Rabobank (€ 31k), vooruitbetaalde lening (€ 120k), restitutie teveel ontvangen gelden (-/- € 18k) en vooruitbetaalde kosten voor de bestuurdersaansprakelijkheids-verzekering (€ 1k).

5. Liquide middelen

Liquide middelen voor een bedrag van € 4.288k worden aangehouden op rekeningen bij ING Bank en Rabobank. Deze middelen zijn ter vrije beschikking van de vennootschap.

Eigen vermogen

6. Gestort kapitaal

Er zijn in 2023 twee kapitaalstortingen gedaan van in totaal € 3.350.000. De provincie Fryslân is 100% aandeelhouder van FSFE.

7. Overige reserves

Het voorstel om het resultaat over 2023 van +/- € 294k toe te voegen aan de overige reserves is in de balans verwerkt.

Langlopende schulden

8. Aangetrokken leningen

FIG.11 Het opgenomen leningbedrag is volledig aangetrokken van de provincie Fryslân. Het totale bedrag heeft een resterende looptijd van langer dan 5 jaar. De te betalen rente bedraagt 2% op jaarbasis, en de maximale faciliteit bedraagt € 60 mln.

Kortlopende schulden

9. Crediteuren

De post Crediteuren bestaat uit de nog te betalen management fee aan de fondsuitvoerder, een vergoeding ten behoeve van de ontwikkelfaciliteit, te betalen facturen voor de IC leden en een nog te betalen onkosten declaratie.

10. Te betalen rente op langlopende schulden

Betreft de rentevergoeding op de aangetrokken leningen van provincie Fryslân.

11. Gelden in depot

Voor een 24-tal leningen is het beschikbare (bouw)depot nog niet volledig opgenomen.

12. Overige kortlopende schulden

Betreft onder andere de nog te betalen accountantskosten over 2023 (€ 9k) en nog te ontvangen facturen van RvC en IC leden (€ 12k).

3.5 NIET UIT DE BALANS BLIJKENDE RECHTEN EN VERPLICHTINGEN

FIG.12 Op balansdatum zijn er nog 6 openstaande offertes voor in totaal € 2.511.800. In mei 2023 heeft FSFE een betalingsgarantie afgegeven ter grootte van € 3 miljoen aan Biovalue Supply B.V. De betalingsgarantie heeft een looptijd tot 30 april 2025.

SVn verricht in samenwerking met e3 partners en in opdracht van FSFE het beheer van het fonds. Daarvoor is een overeenkomst gesloten met een looptijd van 15 jaar vanaf 14 juli 2014. De managementvergoeding die FSFE aan SVn betaalt bedraagt in 2023 € 1.167.000,- (ex. BTW). Hiernaast een volledig overzicht van de toekomstige verplichtingen.

FIG.13 De provincie Fryslân heeft het FSFE verzocht een aanvullende faciliteit in te richten voor de ontwikkelfase van lokale energie initiatieven. SVn en e3 Partners voeren deze opdracht gezamenlijk uit en ontvangen daarvoor een management fee vanuit FSFE B.V. FSFE B.V. factureert deze kosten aan de provincie Fryslân.

3.6 TOELICHTING OP DE WINST- EN VERLIESREKENING

FSFE B.V. is vrijgesteld van BTW, dit betekent dat betaalde BTW over ingekochte diensten niet kan worden verrekend.

Renteresultaat

FIG.14 Zie Fig 14 voor Renteresultaat

13. Rente liquide middelen

De rente op liquide middelen is de credit rente op het uitstaande saldo op de rekening courant bij Rabobank. In 2022 had het FSFE, door de negatieve rente, nog rentelasten.

14. Rentebaten leningen

Van de ontvangen rentebaten is 65% in liquide middelen ontvangen en 35% is bijgeschreven op de uitstaande hoofdsom van de betrokken leningnemers. De rentebaten zijn lager dan jaarplan 2023 omdat de grootste transactie (42% van de jaarproductie) pas eind 2023 is verstrekt.

14. Rentelasten depot

De leningnemers van FSFE betalen rente over het gehele lening bedrag; over zowel het opgenomen deel als het niet-opgenomen deel. Over het gedeelte van de lening dat zij nog niet hebben opgenomen krijgen ze van FSFE een rentevergoeding. Dit zijn de 'Rentelasten depot'.

14. Rentelasten aangetrokken gelden

Rentelasten aangetrokken gelden betreft de te betalen rente op de aangetrokken leningen van provincie Fryslân. De hogere rentelasten zijn gerelateerd aan het hogere bedrag aan aangetrokken gelden ten opzicht van het jaarplan 2023.

15. Afsluitprovisie

Dit zijn vergoedingen die aan de klant in rekening worden gebracht bij het afsluiten van financieringen.

16. Opbrengsten uit participaties

FIG.15 De opbrengsten uit participaties bestaat uit € 98k dividend uitkering op het belang in Energiepark De Dolten B.V. en € 23k op de verkoop van het aandelenbelang in Biolease Holding B.V. De realisatie wijkt af van het jaarplan, aangezien hierin rekening werd gehouden met een dividenduitkering van € 200k vanuit Energiepark De Dolten B.V.

Debiteuren en overige kortlopende activa (bedragen x1.000)	2023	2022
Debiteuren	1.788	884
Verschuldige rente (grace period)	1.049	1.156
Overige kortlopende activa	134	1
Stand per 31 december	2.971	2.041

FIG.10

Overige reserves (bedragen x1.000)	2023	2022
Stand per 1 januari	-4.227	-4.343
Resultaat lopend boekjaar	-294	116
Stand per 31 december	-4.521	-4.227

FIG.11

Management SVn (excl. BTW) (bedragen x1.000)	2023	2022
Verplichtingen tot 1 jaar	1.040	1.167
Verplichtingen tot 2-5 jaar	3.701	3.803
Verplichtingen tot >5 jaar	471	1.409
Totaal	5.212	6.379

FIG.12

Management fee LEI SVn (excl. BTW) (bedragen x1.000)	2023	2022
Verplichtingen tot 1 jaar	58	58
Verplichtingen tot 2-5 jaar	55	113
Verplichtingen tot >5 jaar	0	0
Totaal	113	171

FIG.13

Renteresultaat (bedragen x1.000)	2023	2022
Rentebaten leningen	3.023	2.767
Rente liquide middelen	176	-13
Rentelasten depot	-43	-109
Rentelasten aangetrokken gelden	-826	-728
Totaal	2.330	1.917

FIG.14

Opbrengsten uit deelnemingen (bedragen x1.000)	Realisatie 2023	Realisatie 2022
Opbrengsten uit deelnemingen	120	-
Totaal	120	-

FIG.15

Overige baten (bedragen x1.000)	2023	2022
Afsluitprovisie	116	143
Overige Baten	57	-10
Totaal	173	133

FIG.16

Som der Bedrijfslasten (bedragen x1.000)	2023	2022
Management fee	-1.412	-1.400
Kosten Raad van Commissarissen	-42	-44
Kosten Investeringscommissie	-44	-37
Overige kosten	-113	-44
Bijzondere waardeverminderingen financiële vaste activa	-1.306	-409
Som der bedrijfslasten	-2.917	-1.934

FIG.17

Specificatie overige kosten (bedragen x1.000)	2023	2022
Accountantskosten	22	19
Advieskosten	44	14
Marketing-en communicatiekosten	0	0
Verzkeringskosten	7	7
Overige kosten	40	4
Totaal	113	44

FIG.18

Mutaties voorzieningen (bedragen x1.000)	2023	2022
Bijzondere waardeverminderingen financiële vaste activa	-1.306	-409
Totaal	-1.306	-409

FIG.19

17. Overige Baten

FIG.16 De overige baten zijn voornamelijk de bereidstellingsprovisie over de betalingsgarantie die door FSFE is afgegeven aan Biovalue B.V.

18. Management fee

Dit is de verschuldigde management vergoeding (inclusief BTW) aan de stichting SVn conform de managementovereenkomst tussen FSFE B.V. en de stichting SVn.

19. Kosten Raad van Commissarissen

FIG.17 Dit zijn de vergoedingen die aan de commissarissen van FSFE zijn c.q. worden betaald voor hun werkzaamheden in de rapportageperiode.

20. Kosten Investeringscommissie

Dit zijn de vergoedingen die aan de leden van de Investeringscommissie zijn c.q. worden betaald voor hun werkzaamheden. In 2023 zijn er meer Investeringscommissie vergaderingen geweest, waardoor totale kosten hoger uitvallen ten opzichte van het jaarplan 2022.

21. Overige kosten

FIG.18 Hierin zijn opgenomen:

De specificatie overige kosten zijn flink hoger ten opzichte van jaarplan 2022. De hogere kosten zijn voornamelijk gerelateerd aan de advies- en gerelateerde kosten en voor de herstructurering van een tweetal dossiers; totaal € 60k. In de specificatie overige kosten zitten verder de vergoeding voor de accountant, het opstellen van de jaarlijkse impactrapportage en krediettoetskosten. De verzekeringskosten zijn met betrekking tot de bestuurdersaansprakelijkheid verzekering.

22. Bijzondere waardeverminderingen financiële vaste activa

FIG.19 De voorzieningen zijn in 2023 met € 897k toegenomen ten opzichte van 2022. De mutaties voorzieningen bevat de volledige afschrijving van een lening (€ 283k) en een participatie (€ 50k). Hiernaast zijn er voorzieningen getroffen op een tweetal dossiers die worden herstructureerd (tezamen € 875k op leningdelen en € 136k op aandelenbelang).

Vennootschapsbelasting

FSFE B.V. heeft vanaf de oprichting op 25 augustus 2014 tot en met 31 december 2023 per saldo verliezen geleden van in totaal € 4.520.446. Van de totale verliezen resteert aan compensabele fiscale verliezen ultimo 2023 nog een bedrag van € 3.226.107. De toekomstige fiscale winsten zijn onvoldoende zeker om de latente belastingvordering te waarderen.

Het FSFE is belastingplichtig voor de vennootschapsbelasting. Met ingang van 2022 zijn de voorwaarden voor verliesverrekening aangepast. Verliezen uit boekjaren die beginnen op 1 januari 2013 of later, zijn onbeperkt voorwaarts verrekenbaar. Er kan wel een maximum gelden voor het bedrag van de verrekening met de jaren belastbare winst in 2022 en latere jaren:

- Is de belastbare winst in 2022 of latere jaren € 1.000.000 of lager? Dan kunnen verliezen uit voorgaande jaren verrekend worden tot maximaal het bedrag van de belastbare winst;
- Is de winst hoger dan € 1.000.000, dan mag slechts 50% van de winst boven de € 1.000.000 gebruikt worden voor verliesverrekening.

In 2023 heeft FSFE een overeenkomst met de belastingdienst gesloten met betrekking tot 'niet aftrekbare kosten op deelnemingen'. Deze overeenkomst is van toepassing op de toekomstige aangiften. Tevens heeft de belastingdienst, in onderling overleg, correcties toegepast op de definitieve aangiften vennootschapsbelasting over 2021 en 2022.

3.7 GEBEURTENISSEN NA BALANSDATUM

Er zijn geen gebeurtenissen na balansdatum die impact hebben op de financiële positie van FSFE B.V.

3.8 OVERIGE GEGEVENS

Controleverklaring

Hiervoor wordt verwezen naar de hierna opgenomen verklaring.

(Statutaire) regeling over de bestemming van het resultaat
In de statuten van het FSFE is vastgelegd dat de Algemene Vergadering is bevoegd tot bestemming van (eventuele) winst, die door vaststelling van de jaarrekening is bepaald, en tot vaststelling van de uitkeringen.

Leeuwarden, 24 mei 2024

Directieteam FSFE B.V.

Bert van der Weerd, Michel Hendriks en Pieter van der Berg

4 VASTSTELLING JAARVERSLAG EN JAARREKENING

Statutaire directie FSFE B.V.

B. (Bert) van der Weerd

Raad van Commissarissen

drs. M.C.I. (Marieke) van der Werf

drs. H.J. (Hendrik Jan) Gorter

ir. H.M.J. (Huib) Keulen

 Fotopersburo, Heerenveen

 Zonnepark De Dolten